

PROGRAM KONSERWATORSKI

ZABYTKOWY CMENTARZ W RĘBISZOWIE WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE

OBIKT: KOŚCIÓŁ I PRZYLEGŁY DO ŚWIĄTYNI CMENTARZ XVI WIEKU

ZAKRES OPRACOWANIA: PROGRAM PRAC

ZLECENIODAWCA: PARAFIA RZYMSKOKATOLICKA W RĘBISZOWIE PW. ŚW. BARBARY

OPRACOWAŁ: KOSMA JACKIEWICZ I BOHDAN JACKIEWICZ

SPIS TREŚCI

1. HISTORIA
2. PROGRAM KONSERWATORSKI
3. WYTYCZNE KONSERWATORSKIE
4. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
5. BIOGRAFIA

1/1 HISTORIA

W początkach XVI wieku wieś należała do von Schaffgotschów; była to niewielka osada, której mieszkańcy należeli do parafii w pobliskim Gierczynie.

W górnej części wsi w XVII i XVIII wieku wydobywano na niewielką skalę rudę kobaltu (głównie w pobliskiej wsi Przecznica), natomiast znajdujące się w pobliżu wsi Odarte Skąły – północne zbocze góry Urwistej (przed wojną pomnik przyrody) przez pewien czas wykorzystywane były przez znajdujący się tu duży kamieniołom bazaltu; obecnie ten fragment kamieniołomu jest nieczynny.

We wsi znajduje się stacja kolejowa, na 151,8 kilometrze linii Wrocław — Jelenia Góra — Zgorzelec; otwarta 20 września 1865 r., obok stacji bocznic do załadunku kamienia z pobliskiego kamieniołomu.

Według niemieckiego językoznawcy Heinricha Adamy nazwa wiąże się z karczowaniem drzew w procesie deforestacji i pochodzi od polskiego określenia czynności "rąbania" siekierą[5]. W swoim dziele o nazwach miejscowych na Śląsku wydanym w 1888 roku we Wrocławiu jako najstarszą zanotowaną nazwę miejscowości oraz wcześniejszą od niemieckiej wymienia "Rąbyn" podając jej znaczenie "Holzschalg" czyli po polsku "Rąbanie drzewa"[5]. Niemcy zgermanizowali nazwę na Rabishau w wyniku czego utraciła ona swoje pierwotne znaczenie[5]. W kronice łacińskiej Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis (pol. *Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego*) spisanej za czasów biskupa Henryka z Wierzbna w latach 1295–1305 miejscowość wymieniona jest w zlatynizowanej formie Rabysow[6][7]. Później odnotowywana pod nazwami Rabischau, Rabishaw i Rabishau. Bezpośrednio po wojnie kilkakrotnie zmieniano nazwę: Rabsz, Rombin, Rabisz, Rębsz, Rąbin, Rębin. Pierwsza wzmianka o miejscowości

pochodzi z 1305 r. W „Księdze fundacyjnej Śląska” pojawia się nazwa „Rabisow” „Słownik geografii turystycznej Sudetów” w części dotyczącej Pogórza Izerskiego podaje następujące nazwy tej miejscowości : Rabysow- 1305 r. Rabishau- 1651r. Rabishaw- 1677r. Rabischau- 1687 r. Rabishau-1825r. Rabisz, Rębisz, Rabin, Rębin-1945r.

Rębiszów 1947r. Słownik ten wskazuje również na zmiany dotyczące przynależności administracyjnej Rębiszowa. Dowiadujemy się z niego, że do poł. XVIII w. wieś należała do księstwa jaworskiego do 1816 r. znajdowała się w powiecie bolesławiecko – lwóweckim, od 1973 r. znajduje się w powiecie lwóweckim. Jak podaje „Chronik Rabishau” od 1399r. wieś była w posiadaniu rodziny von Schaffgotsch- właścicieli zamku Gryf. Rębiszów wówczas stanowił niewielką osadę bez kościoła. Mieszkańcy należeli do parafii w Gierczynie. Kolejna informacja o Rębiszowie pojawia się dopiero w 1530 r., kiedy to we wsi powstała gmina ewangelicka. W latach 1565-1567 miała miejsce budowa pierwszego ewangelickiego kościoła (obecnie kościół pomocniczy p.w. Nawiedzenia NMP). **W 1568 r. pastor Wagenknecht poświęcił cmentarz znajdujący się obok kościoła.** W 1572 r. mieszkańcy Rębiszowa zakupili 88- morgowe gospodarstwo i podarowali te ziemię ewangelickiemu kościołowi. Gospodarstwo chłopskie zostało przebudowane na pastórkę, którą oddano w niedzielę palmową 1574r. Duży wpływ na rozwój Rębiszowa w tym okresie miało powstanie ośrodka górniczo-hutniczego w Przeczniczy oraz w Gierczynie. W 1591 r. założono we wsi małą kopalnię „Hundsruke”, gdzie wydobywano rudę cyny z przerwami do XVIII. W okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) Rębiszów spotkał prawdopodobnie taki sam los jak inne dobra Schaffgottów, które zostały okresowo skonfiskowane przez cesarza. „Chronik Rabishau” podaje, że Szwedzi dowodzeni przez wysokiego dostojnika weszli do Mirska. Od mieszkańców Rębiszowa dowiedzieli się o ukryciu skarbów w sztolniach w Gierczynie przez mieszczan mirskich. Od 1650 r. do końca II wojny światowej prowadzono księgi kościelne parafii ewangelickiej w Rębiszowie. 25 lutego 1654 r. w wyniku kontrreformacji wypędzono ze wsi pastora. Kościół i dom parafialny skonfiskowano i oddano kościołowi katolickiemu. Co ciekawe, w tym czasie w Rębiszowie nie mieszkał ani jeden katolik. Wydarzenia te odbywały się przy użyciu carskich wojsk. Zmuszono ewangelików do chodzenia na nabożeństwa do kościołów znajdujących się na Górnych Łużycach, m.in. do Giebułtowa. W 1740 r. miejscowi ewangelicy podjęli działania zmierzające do uzyskania zezwolenia na budowę kościoła ewangelickiego. W tym celu delegacja mieszkańców Rębiszowa i Gajówki udała się w okolice Głogowa, gdzie przebywał król pruski Fryderyk wielki. Nie otrzymali oni jednak zgody, gdyż król zezwalał tylko na budowę tzw. Kościołów Łaski w miastach. Na dalszy rozwój wsi wpływ miało otwarcie w 1738 r. huty cyny, która funkcjonowała do 1756r. największe jednak znaczenie miało powstanie w 1740 r. dużego bielnika, założonego przez niejakiego Proxa. Właśnie tkactwo

chałupnicze stało się podstawa rozwoju wsi, ponieważ górnictwo i hutnictwo nie odegrało tu decydującej roli. Po zajęciu Śląska przez Prusy zaczęto w Rębiszowie odprawiać nabożeństwa ewangelickie (pierwsze odbyło się 25.05.1742r.) Władze udzieliły zgody na budowę domu modlitwy, domu parafialnego i szkoły w Rębiszowie. Świątynia nie mogła posiadać jednak wieży. Poświęcenie domu modlitwy nastąpiło 13.11.1747r.

Dzwony z kościoła katolickiego jak i cmentarz były wykorzystywane zarówno przez ewangelików jak i katolików. W 1765 r. wieś zamieszkiwało 17 kmieci, 40 zagrodników, 294 chałupników i 14 rzemieślników. Jak na tamte czasy była to bardzo ludna wieś. W 1798 r. były we wsi już dwa kościoły : ewangelicki i katolicki, pastorówka, szkoła, młyn wodny oraz folwark. Mieszkało tu nadal 17 kmieci, ale już 165 zagrodników i 63 chałupników, co świadczy o istotnym rozwoju wsi. W 1803r. ukończono budowę wieży kościoła ewangelickiego (obecnie kościół parafialny p.w. św. Barbary) W latach 1812-1813 ludność Rębiszowa ponosiła duże wydatki związane z kwaterunkiem wojsk napoleońskich. Źródła podają, że w 1825 r. we wsi znajdowało się 318 budynków, 2 kościoły, szkoła ewangelicka z nauczycielem i dwoma pomocnikami nauczyciela, gajówka, folwark, młyn do mielenia kory dębowej, olejarnia, tartak, młyn wodny, 8 warsztatów płócienniczych i 2 kuźnie. W 1865 r. przez Rębiszów poprowadzono linię kolejową. Zbudowano też stację kolejową, która przede wszystkim obsługiwała okoliczne kamieniołomy. We wsi rozwijała się również działalność kulturalna. W 1892 r. założono Męskie Stowarzyszenie Śpiewacze. O rozwoju gospodarczym może świadczyć założenie w 1895r. kasy oszczędnościowo-pożyczkowej. We wsi dokonywano licznych inwestycji, czego przykładem jest budowa w 1899r budynku szkolnego. Składał się z dwóch pomieszczeń lekcyjnych i dwóch mieszkań dla nauczycieli. W tamtym czasie mieszkańcy wsi znajdowali zatrudnienie przy wydobywaniu torfu. Dzięki linii kolejowej Rębiszów zaczął uchodzić za wieś letniskowa. Z uwagi na brak miejsc noclegowych nie dorównywał on pod tym względem innym, położonym w górach miejscowościom. W 1906 została utworzona ochotnicza straż pożarna Rębiszów – Gajówka, a w 1909 wieś zelektryfikowano. Podczas I wojny światowej we wsi przebywali rosyjscy i angielscy jeńcy wojenni. Na frontach poległo 71 mieszkańców Rębiszowa, dla których upamiętnienia w 1937 r. odsłonięto pomnik. Po I wojnie światowej, pomimo trudności gospodarczych, wieś w dalszym ciągu się rozwijała. W 1923 r. została zelektryfikowana linia kolejowa Jelenia Góra – Lubań, a w latach następnych wybudowano dwie nowe nastawnie, obok szkoły wybudowano dom mieszkalny dla nauczycieli i boisko. W 1928 r. nowy budynek otrzymała również straż pożarna. W 1931 r. wprowadzono dość ciekawe rozwiązanie, mające na celu pomoc ludziom ubogim. Polegało ono na wydaniu przez gminę specjalnych „pieniędzy” dla

żebraków. Można było je zakupić w bankach, a następnie rozdawać biednym. Za te „pieniądze” mogli oni kupować żywność i płacić za noclegi, nie mogli natomiast kupować alkoholu. W okresie II wojny światowej w Rębiszowie przebywali francuscy i jugosłowiańscy jeńcy wojenni. Od 12.01.1943 r. byli oni zakwaterowani w karczmie (obecnie sala gimnastyczna).

Większość mieszkańców została wcielona do wojska, a pozostałe we wsi młode dziewczęta i starsi mężczyźni w 1944 r. zostali zmuszeni do kopania rowów w okolicach Głogowa i Zielonej Góry. Wojna pochłonęła 151 ofiar z Rębiszowa. W 1945 r. Rębiszów został przekazany władzom polskim. Ludność niemiecka została wysiedlona, a na jej miejsce przybyli polscy osadnicy z kresów wschodnich. Po 1945 r. Rębiszów zachował swój charakter, ale nie rozwijał się. W 2001 r. w Rębiszowie powstało Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Pogórza i Gór Izerskich „ZAKWISIE”, grupujących mieszkańców wsi z gminy Mirsk. Jego celem jest wykreowanie mody na teren oraz rozwój wszelkich form wypoczynku i rekreacji, głównie w oparciu o agroturystykę. Niepokojącym jednak zjawiskiem jest stale malejąca liczba mieszkańców. W 1840 r. w Rębiszowie mieszkało 1567 osób, a w 2010 r. tylko 696. Opracował : Bogusław Kozioł

II/1/ KONSERWACJA 7 KAMIENNYCH DETALI ARCHITEKTONICZNYCH ZABYKOWE EPITAFIA

1. Dokumentacja fotograficzna i opisowa obiektów.

2, Oczyszczanie kamiennych płyt. W ramach prac konserwatorskich przewiduje się w pierwszej kolejności usunąć, metodą mechaniczną wszystkie pozostałości po wcześniejszych pracach naprawczych jak np. kity, zacierki cementowe. Do najważniejszych etapów konserwacji należy oczyszczenie powierzchni kamienia. Działania te należy poprzedzić wstępnym zabezpieczeniem kamienia, głównie w miejscach o daleko posuniętym procesie dezintegracji strukturalnej. Prace te należy przeprowadzić lokalnie przez nasączenie środkiem wzmacniającym. Wszystkie powierzchnie kamienne zostaną oczyszczone z nawarstwień głównie metodą zwaną CP, następnie splukane wodą pod lekkim ciśnieniem. Metoda ta od szeregu lat jest stosowana w tego rodzaju pracach przy obiektach zabytkowych. Proponuje się, w razie konieczności, zastosować również metody chemiczne w połączeniu z wodą i z ręcznym doczyszczaniem. W wyjątkowych wypadkach miejscowo do doczyszczania dopuszcza się użycie kwasu fluorowodorowego rozcieńczonego z dodatkowym zabiegiem neutralizacji

3. Odsalanie kamienia .Następnym zabiegiem rzutującym na trwałość prac konserwatorskich powinno być odsolenie kamieniarki, szczególnie cokołu. Odsolenie najlepiej wykonać metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska.

W przypadku wysokiego stopnia zasolenia kamienia należy przeprowadzić odsolenie wielokrotnie w kilkutygodniowych odstępach.

4. Dezynfekcja. Ważnym zabiegiem profilaktycznym będzie zniszczenie mikroflory w postaci mchów i glonów znajdujących siedlisko w zacienionych miejscach budynku. W tym celu należy zastosować jeden z firmowych preparatów chemicznych dostępnych na rynku.

5. Uzupełnienia rekonstrukcja formy Zakres konserwacji estetycznej obejmuje głównie rekonstrukcję formy. Przewiduje się w miejscach rozległych i głębokich ubytków zastosować tzw. metodę taszlowania polegającą na uzupełnieniu tym samym materiałem kamiennym. Dopasowane taszle proponuje się osadzić w ubytkach trwale, łącząc z oryginałem żywicą epoksydową lub innym klejem polimerowym przeznaczonym do tego rodzaju prac. Konieczne są dodatkowe wzmocnienia z prętów metalowych nierdzewnych. Forma i sposób obróbki powierzchni winny upodabniać rekonstrukcje do oryginału. Wszystkie płytkie ubytki należy wypełnić kitem mineralnym barwionymi w masie. Przewiduje się również zastosowanie kitów mineralnych firmowych. Miejsca przeznaczone do wypełnień kitem powinny wcześniej być wzmocnione konstrukcją z drutu nierdzewnego tzw. „pajęczkami”. Kity barwione w masie nanosić warstwowo i do czasu pełnego ich utwardzenia utrzymywać w stanie wilgotności. Powierzchnie wszystkich uzupełnień powinny mieć nadaną fakturę zbliżoną do oryginalnej.

6. Scalanie kolorystyczne.

Tam gdzie to będzie konieczne przewiduje się retusze kolorystyczne kitów i taszli. Powierzchnia spoin powinna być tak opracowana aby nie odróżniała się od otoczenia.

7. Wzmacnianie.

Cała struktura kamienia powinna zostać nasączona środkiem impregnującym - wzmacniającym o właściwościach hydrofobowych. Preparat nanosić najlepiej pędzlem kilkakrotnie aż do stanu pełnego wysycenia.

7

PKDS WROCLAW 53-405ULKRUCZA 72/2 mail: skzart7@o2.pl PROGRAM KONSERWATORSKI DLA ZABYTKOWEGO CMENTARZA W RĘBISZOWIE

8. Hydrofobizacja.

Wszystkie elementy kamienne poddać hydrofobizacji.

III/1 WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

Podstawowym założeniem konserwacji kamiennego detalu architektonicznego przy zabytkowych płytach (Epitafiach,) powinno być wstrzymanie procesów niszczących oraz przywrócenie im w miarę możliwości utraconych parametrów technicznych. Proponuje się przeprowadzić prace konserwatorskie w następujących zakresach : - **konserwacja techniczna, - konserwacja estetyczna.**

IV/1 DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

V/1 BIOGRAFIA

Wykorzystano :

1. Groß R.A. **Heimatbuchdes Kreises Löwenberg i. Schlesien**, Friedeberg /Queis 1925

2. **Duden Lexikon**, Mannheim 2001.

3. Scholz K. **Chronik Rabishau**, Holzminden 1967.

4. Staffa M i in., **Słownik geografii turystycznej Sudetów**. Pogórze Izerskie. Tom 2, Wrocław 2003.
